

İLKÖĞRETİM UYGULAMALARINDA EĞİTİM TEKNOLOJİSİNDEN YARARLANMA OLANAKLARI

Prof. Dr. Alişan HIZAL (*)

Giriş

Ülkemiz örgün eğitiminde karşılaşılan önemli sorunlardan birisi etkili öğretimin gerçekleştirilememesidir. Eğitimin etkili hale getirilmesi için diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de birtakım çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, bu çalışmalarda istenilen düzeyde başarılı olamadığımız da bir gerçektir. Başarısızlıkta en önemli etken ise öğretme-öğrenme etkinliklerinin çağdaş eğitim teknolojisine uygun biçimde düzenlenip uygulanmamasıdır.

Çağdaş eğitim teknolojisine uygun olmayan öğretme-öğrenme etkinliklerinde öğrenciler pasif alıcı durumundadırlar. Derslikte etkin olan öğretmendir, bu nedenle de öğrenilmesi söz konusu olan içeriği en iyi öğrenen öğretmen olmaktadır. Halbuki amaç öğrencilerin daha iyi öğrenmesini sağlamaktır. Var olan uygulamalarla bunun gerçekleşmesi hemen hemen olanaksızdır.

Bu soruna çözüm bulunamaz mı? Çağdaş eğitim teknolojisi anlayışı ve bu anlayışa dayalı uygulamalarla belirtilen sorunlara çözümler bulunabileceği gelişmiş ülkelerdeki uygulamalarla görülmüştür.

Eğitim Teknolojisi Nedir?

Bu bildiriye eğitim teknolojisi kavramı tanımlanıp, açıklandıktan sonra, ülkemizdeki ilköğretim okullarında daha verimli bir eğitim gerçekleştirmek üzere eğitim teknolojisi olanaklarından yararlanmak için alınması gereken önlemler makro düzeyde açıklanacaktır.

İlgili literatürde eğitim teknolojisine ilişkin değişik tanımlar görülmektedir.

(*) Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Ancak, bu tanımları ikiye indirgemek olanaklıdır. Bunlar; **sınırlı anlamda eğitim teknolojisi ve çağdaş anlamda eğitim teknolojisi**dir.

Sınırlı anlamdaki eğitim teknolojisini, "teknoloji ve iletişim bilimleri alanındaki gelişmeler sonucu ortaya çıkan araç-gereçlerin, ciddi bir planlamaya gerek duyulmadan, öğretme-öğrenme etkinliklerinde, ya tek başlarına veya öğretmen, ders kitabı veya yazı tahtaları ile birlikte zaman zaman kullanılması" diye tanımlayabiliriz.

Günümüzde sınırlı anlamda eğitim teknolojisi anlayışına dayalı uygulamalar terk edilmektedir. Çünkü bu anlayışa dayalı öğretme-öğrenme etkinliklerinde araç-gereç kaynakların başka önlemler alınmadan öğretimi verimli kılacağı sanılmış, ancak uygulamalarda bunun gerçekleşmediği gözlenmiştir.

Bu tanıma dayalı uygulamalarda saptanan eksiklikler neler olmuştur? Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. **İnsanın nasıl öğrendiğine ilişkin araştırma bulgularının dikkate alınmaması.** Bir başka ifade ile öğrenmenin ne olduğu, nasıl gerçekleştiği konusunda yeterli bilgi edinmeden ele geçirilen araç-gereçlerin gelişi güzel kullanımı ile öğrenmenin çok verimli olacağı gibi bir anlayış benimsenmiştir.
2. **Eğitimin bir iletişim süreci olduğunun bilincine varılmaması:** İletişimde kanal işlevi gören araç-gereçlerin mesaj iletmedeki potansiyel ve sınırlılıklarına bakılmaksızın her kaynağın her tür içeriği sunabileceğini düşünölmüştür.
3. **Öğretme-öğrenme etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde birinci derecede sorumlu bulunan öğretmenlerin teknolojinin olanaklarından nerede, nasıl yararlanacakları konusuna önem verilmemesidir.** Bir başka ifade ile "özel öğretim teknolojileri" konusunda yetişmelerine gereken özenin gösterilmemesidir.
4. **Sınırlı anlamda eğitim teknolojisi uygulamalarının saptanan bir diğer eksikliği de öğretme-öğrenme etkinliklerinde "sistem yaklaşımına" uyulmamasıdır.** Bununla anlatılmak istenen, belirli ünite veya konuların öğretilmesinde birden çok kaynağın kullanılmasına gereksinim olabileceğinin fazla önemsemeyip ele geçirilen bir veya birkaç kaynakla içeriğın mesaj niteliğine bakılmaksızın, tümünün verilmesi veya kaynakların birbiri yerine kullanımı yoluna gidilmesidir.

Sınırlı anlamda eğitim teknolojisi uygulamalarında gözlenen eksiklikleri kısaca belirttikten sonra sıra çağdaş anlamda eğitim teknolojisinin ne olduğunu

tanımlamaya gelmiştir. Doğal olarak, çağdaş anlamda eğitim teknolojisi, sınırlı anlamdaki eğitim teknolojisi uygulamalarında gözlenen eksikliklerin giderildiği bir tanım olmalıdır.

Çağdaş eğitim teknolojisi şu şekilde tanımlanmaktadır; "insanın öğrenmesi ve iletişim bilimleri alanındaki araştırma bulgularına dayanarak yetişmiş insangücü ve insangücü dışı kaynaklardan (araç-gereçlerden) yararlanarak, eğitimin özel amaçlarına götürecek öğretme-öğrenme süreçlerini sistematik biçimde tasarlama, uygulama, değerlendirme ve geliştirmeye yönelik bir eğitim bilimidir."

Belirtilen tanıma dayalı eğitim teknolojisi uygulamalarında; kimlere ne tür içeriğin hangi kaynaklarla (insangücü ve insangücü dışı), nasıl bir düzen içerisinde verilmesi gerektiği, enine boyuna ayrıntılı olarak düşünülmekte ve yeni öğretme-öğrenme sistemleri oluşturulmaktadır. Yani öğrenmenin nasıl olduğu, öğrenmenin bir iletişim süreci olduğu, iletişimi etkili kılmak için ne tür kaynaklara gereksinim duyulduğu, bunların nasıl sağlanacağı önceden kararlaştırılmakta ve öğretme-öğrenme etkinliğinin gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır.

Öğretimi öğrenciler için ilginç hale getirmek, öğretmenin görevlerini kolaylaştırmak, birinci kaynaktan bilgi edinmeye olanak sağlamak, öğrenme kaynaklarını çoğaltabilmek, öğrencilerin gereksinimlerine uygun öğrenme ortamları yaratarak öğrencilere vatandaşlık sorumluluğu kazandırmak, belirli mesleklere yatkınlıkları sağlama ve üst öğrenim kurumları için hazırlayabilme amaçlarına ulaşabilmek için; **ilköğretim sistemimizde ve ilköğretim okullarımızda çağdaş eğitim teknolojisi açısından belirli önlemlerin alınması gerekmektedir.** Bu önlemlerin neler olabileceği ve bunların kapsamı aşağıda açıklanmıştır.

İlköğretim Kurumlarında Eğitim Teknolojisi Açısından Alınması Gereken Önlemler :

1. Personel Eğitimi :

Günümüzde verimli eğitimin çağdaş eğitim teknolojisi anlayışına dayalı uygulamalarla gerçekleştirilebileceği uluslararası düzeyde kabul edilmiştir. Bu anlayışa dayalı uygulamaların ön koşulu ise, öğretmen ve eğitim yöneticilerinin eğitim teknolojisi konusunda yetişmiş olmalarıdır.

Ülkemizde ilköğretim kurumlarında görev yapan yönetici ve öğretmenler bu koşul açısından incelendiğinde bunların tamamına yakınının, değil çağdaş eğitim teknolojisi, sınırlı anlamda eğitim teknolojisi anlayışından dahi yoksun olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bunu öğretmenlerimizi suçlamak için söylemiyoruz. Öğretmen

yetiştiren kurumlarımızda çağdaş eğitim teknolojisi formasyonu kazandıracak dersler yeterli biçimde okutulmamış, gerekli ortamlar sağlanamamıştır.

Bu eksikliği giderebilmek için ilköğretim kurumlarında görev yapacak öğretmenleri yetiştirecek programlara eğitim teknolojisinin değişik dallarında zorunlu dersler konmalı ve bunların uygulamalı olarak okutulmasına olanak verecek ortamlar yaratılmalıdır. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerimiz için kısa süreli yoğunlaştırılmış çağdaş eğitim teknolojisi kursları düzenlenmelidir.

İlköğretimle ilgili mevzuat incelendiğinde, değişik maddelerde, eğitim teknolojisıyla doğrudan ve dolaylı ilgili bulunan hükümlerin yer aldığını görüyoruz. Gerek okul yöneticileri gerekse öğretmenler çağdaş eğitim teknolojisini tam anlamıyla bilemedikleri için ilgili maddelerde belirtilen görevlerini yerine getirmek için bilinçli bir çaba içerisinde bulunamıyorlar. Bu nedenle, ilgili grupların genel anlamda eğitim teknolojisi ve özel öğretim teknolojisi konularında yetiştirilmelerine özen gösterilmelidir. Bu konuda potansiyeli olan üniversitelerimizin olanaklarından yararlanma yoluna gidilerek düzenlemeler yapılmalıdır.

İlköğretim kurumlarında çağdaş eğitim teknolojisi konusunda uygulamalar yapılmasına katkıda bulunabilecek personel eğitimiyle ilgili önemli düzenlemelerden birisi de ilköğretim kurumlarına öğretmen yetiştirecek fakülte ve yüksekokullara eğitim teknolojisi konusunda uzmanlık eğitimi almış öğretim elemanları sağlanmasıdır. Mevcut öğretmen yetiştiren kurumlar incelendiğinde buralarda görev yapan öğretim elemanı sayısının son derece yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda yurt içi ve yurt dışı olanaklar zorlanarak öğretim elemanı yetiştirme yolları genişletilmelidir. Aksi takdirde eğitim teknolojisinin ne olduğunu ve nasıl uygulandığını bilmeyen öğretmen adaylarının ilköğretim kurumlarında görevlendirilmelerine devam edilecektir.

2. Araç-Gereç Sağlanması :

İlköğretim kademesi diğer eğitim kademeleri ile karşılaştırıldığında, eğitim teknolojisine dayalı uygulamaların yoğun olması gereken bir eğitim kademesidir. Çünkü, bu kademedeki öğrenciler gelişim düzeyleri bakımından daha somut öğrenme yaşantıları istemektedirler. Bu yaşantılar ise, çok ortamlı, çok araç-gereçli öğretme-öğrenme uygulamalarına yer verilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle ilköğretim programlarını somutlaştıracak, özel olarak hazırlanmış, araç-gereç kaynakların üretilip okullara gönderilmesine gereksinim duyulmaktadır.

Ülkemizde, ilköğretim okullarında okutulan bazı dersler için araç-gereç setleri üretilip okullara gönderildiğini bilmekteyiz. Ancak, bu araç-gereçlerin eğitsel değerlerinin çok iyi olduğunu söyleyemeyiz. Bilindiği gibi araç-gereç üretimi; öğrenci düzeyi, programların amaçları, içeriğin niteliği başta olmak üzere birçok etmen dikkate alınarak gerçekleştirilmek zorundadır. Bu konuda daha bilimsel çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Ülkemizde eğitimin verimsizliğinde önemli rol oynayan etmenlerin başında programların yetersizliği değil, hazırlanan programları uygulamaya koyma çabalarının yetersizliği, bir başka deyişle, eğitim teknolojisi açısından yeterli önlemlerin alınmamış olması gelmektedir. Bu düşünceyle ilköğretim programlarını etkili biçimde uygulamaya koyacak araç-gereç kaynakların özel olarak üretilip hizmete sunulması yoluna gidilmelidir.

3. İlköğretim Okulları Eğitim Teknolojisi Merkezlerinin Kurulması:

Okullarda uygulanan programların etkili biçimde uygulanmasına katkıda bulunan birimlerden birisi de "Eğitim Teknolojisi Merkezleri"dir. Bu merkezler, programların gerektirdiği tüm kaynakları üreten, sağlayan ve öğretmenlerin hizmetine sunan birimlerdir. Buralarda eğitim teknolojisi konusunda eğitilmiş elemanlar ve diğer yardımcı personel görev yapmaktadır. Çoğu gelişmiş ülkelerdeki okullarda bu tür merkezler kurulma yoluna gidilmektedir. Bu merkezler okullarda görev yapan öğretmenlerin gereksinim duyduğu araç-gereç kaynakları üretilip öğretmenlerin hizmetine sunmaktadır. Böyle merkezlerin bulunduğu okullarda öğretmenler için araç-gereç kullanımı zevkli hale gelmektedir.

Ülkemizdeki okullarda bu tür merkezler yoktur. Okullarda araç-gereçler olsa bile bunların hizmete hazır halde bulunması oldukça güçtür. Öğretmenler var olan bu tür kaynakları kullanmakta zorlanmakta, okullarında bu kaynakların varlığını bilmemelikten gelmektedirler. Oysa bu kaynakları hizmete sunacak küçük çapta Eğitim Teknolojisi Merkezleri'nin oluşturulması, programların verimli biçimde uygulanmasına olanak sağlayacaktır.

İlköğretim okullarına ilişkin yönetmeliklerde araç-gereç odalarından, kitaplıklardan söz edilmektedir. Bu birimler bugünkü halleriyle bir depo görünümünde olup pek işlevsel değildir. Buraların geliştirilip eğitim teknolojisi alanında eğitilmiş elemanların sorumluluğuna verilmesi halinde ilköğretim programlarının etkili biçimde uygulanması yönünde önemli adımlar atılmış olacaktır. Eğer koşullar her ilköğretim okulunda bir eğitim teknolojisi merkezi açılmasına olanak

vermiyorsa birkaç okula hizmet sunacak merkezler açma yoluna da gidilebilir. Öte yandan, ülkemizde var olan İl Eğitim Araçları ve Donatım Merkezlerinin ilköğretim okullarına daha iyi hizmet verecek biçimde yeniden organize edilmeleri de söz konusu olabilir.

4. Çağdaş Okul Binaları Yapılması :

Günümüzde okul binalarının eğitim programlarının etkili biçimde uygulanmasında önemli işlevleri bulunduğu bir gerçektir. Bir başka ifade ile, okul binalarının uygulanan eğitim programları dikkate alınarak özel olarak projelendirilip inşaa edilmesi savunulmaktadır. Bugün, "okul mimarlığı" ayrı bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmektedir. Programların amaç ve içerikleri ne olursa olsun aynı tip okul binaları inşaa edilmesi doğru bulunmamaktadır.

Ülkemizde ilköğretim okullarının amaçları gözden geçirildiğinde, bu kuramların geleneksel ilk ve ortaokullardan farklı olarak birkaç amaca yönelik oldukları ve bu amaçları gerçekleştirmek için çeşitli seçmeli derslere programlarında yer verdikleri görülmektedir. İlköğretim binalarında özel derslik ve ateylerin yer alması ve bunların özel araç-gereçlerle donatılması gereği ortaya çıkmaktadır. Oysa, bugün çoğu ilköğretim okullarımız geleneksel ilk ve ortaokullar halinde ayrı binalarda öğretim yapmaktadırlar. Bu yetersizliğin giderilmesine çalışılmalı ve çağdaş eğitim teknolojisi uygulamalarına olanak verecek binalara kavuşturulmalıdır.